

Η Λαβυρινθώδης Σχέση της Τουρκίας με τη Δύση: Αναζητώντας Διέξοδο

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥΡΚΙΑΣ

Marc PIERINI

Visiting Scholar, Carnegie Europe

πρώην πρέσβης της ΕΕ στην Τουρκία

Η Λαβυρινθώδης Σχέση της Τουρκίας με τη Δύση: Αναζητώντας Διέξοδο

Σε περίπτωση αποκλίσεων μεταξύ του πρωτοτύπου στα αγγλικά και της μεταφράσεως στα ελληνικά, ισχύει το πρωτότυπο στα αγγλικά.

Copyright © 2020

ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (ΕΛΙΑΜΕΠ)

Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 49, 10676, Αθήνα

Τηλ: (+30) 210 7257110-1, fax: (+30) 210 7257114,

e-mail: eliamep@eliamep.gr, url: www.eliamep.gr

Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Το ΕΛΙΑΜΕΠ δεν υιοθετεί ως ίδρυμα πολιτικές θέσεις. Καταβάλλει μάλιστα προσπάθεια να παρουσιάζονται στα πλαίσια των εκδηλώσεών του και στο μέτρο του δυνατού όλες οι υπάρχουσες απόψεις. Υπό το πρίσμα αυτό, οι αναλύσεις και οι γνώμες που δημοσιεύονται στις σειρές του θα πρέπει να αποδίδονται αποκλειστικά στους συγγραφείς και να μην θεωρείται ότι αντιπροσωπεύουν απαραίτητα τις απόψεις του Ιδρύματος.

Marc PIERINI

Visiting Scholar, Carnegie Europe, πρώην πρέσβης της ΕΕ στην Τουρκία

Περίληψη

- Από τη σκοπιά μιας δυτικής κυβέρνησης, η Τουρκία είναι σήμερα ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς, όπου η βασική συνταγματική αρχιτεκτονική και η εφαρμογή του νόμου δε συνάδουν με τις δεσμεύσεις της χώρας στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης ή της Συνθήκης του Βόρειου Ατλαντικού.
- Τα έτη 2018 και 2019 σηματοδότησαν το τέλος του μονοπωλίου του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στην τουρκική πολιτική, και τούτο αποτελεί ένα σοβαρό πλήγμα στο προσωπικό κύρος του προέδρου Ερντογάν.
- Οι εσφαλμένες οικονομικές πολιτικές και οι δραστικές επιλογές διακυβέρνησης έχουν συμβάλει στην ουσιαστική αποσύνδεση της τουρκικής οικονομίας από τους παραδοσιακούς δυτικούς εταίρους της.
- Η επερχόμενη στρατιωτική ενίσχυση της Τουρκίας θα αλλάξει ουσιαστικά την ικανότητα προβολής δυνάμεών της στις γειτονικά της κράτη.
- Η αναζήτηση της Τουρκίας για πραγματική ανεξαρτησία είναι πολύπλευρη (οικονομική, στρατιωτική, διπλωματική), αλλά συνεπάγεται επίσης και σημαντικούς περιορισμούς.
- Από μια δυτική σκοπιά, η επιλογή της Τουρκίας για τήρηση ίσων αποστάσεων από τις μεγαλύτερες παγκόσμιες δυνάμεις είχε ως αποτέλεσμα μια διπολική εξωτερική πολιτική, της οποίας η συνοχή παραβλέπεται σε μεγάλο βαθμό από τους δυτικούς ηγέτες και αναλυτές.
- Οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Δύσης, ιδίως της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εξακολουθούν να έχουν ισχυρή δυναμική σε πολλούς τομείς, από την οικονομία έως την εκπαίδευση, από τον πολιτισμό έως την ασφάλεια. Η γεωγραφία δεν θα αλλάξει – απλώς καθιστά απαραίτητη την αμοιβαία κατανόηση. Όμως, η επιστροφή στην ομαλότητα ίσως να καθυστερήσει.

Εισαγωγή

Είναι πλέον κοινός τόπος, τα τελευταία χρόνια και ιδιαίτερα τις τελευταίες εβδομάδες, να ισχυρίζεται κανείς ότι η σχέση της Τουρκίας με τη Δύση, ιδίως με την Ευρώπη, γίνεται ολοένα και πιο προβληματική. Αυτό μπορεί τώρα να φαίνεται σαν μια υποεκτίμηση – ίσως η έννοια του «λαβύρινθου» να είναι μια καλύτερη περιγραφή του status quo.

Οι επιλογές της Άγκυρας σχετικά με τη διακυβέρνηση, την οικονομική πολιτική, τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στο εξωτερικό, την πυραυλική άμυνα ή, πιο πρόσφατα, τα θαλάσσια σύνορα έχουν μπερδέψει πολλούς από τους παραδοσιακούς εταίρους της χώρας. Ακόμα περισσότερο από την ουσία των στρατηγικών καθ' εαυτών, είναι οι μέθοδοι και οι λέξεις που χρησιμοποίησε η ηγεσία που έχουν αφήσει προβληματισμένους τους περισσότερους δυτικούς πολιτικούς ηγέτες. Αντίθετα, ως αντίδραση στις τελευταίες πρωτοβουλίες της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο, τα κράτη μέλη της ΕΕ και η ίδια η Ευρωπαϊκή Ένωση αντιτάχθηκαν σαφώς στην πορεία δράσης της Τουρκίας.

Αναπόφευκτα, η προσπάθεια κατανόησης των τρεχουσών πολιτικών της Τουρκίας είναι εξαιρετικά επισφαλής για έναν ξένο παρατηρητή. Όμως, οι διεθνείς σχέσεις αφορούν τόσο τις αντιλήψεις όσο και την ουσία, και είναι σημαντικό να διακρίνει κανείς το ένα από το άλλο, ειδικά σε μια κατάσταση όπου ένας δυτικός σύμμαχος κινείται επιθετικά εναντίον των εταίρων του.

Τούτο το άρθρο δεν είναι ακαδημαϊκού χαρακτήρα, αλλά μια απόπειρα έρευνας, από τη δυτική σκοπιά, σχετικά με το πού βρίσκονται οι ενδιαφερόμενοι συλλογικά και πώς μπορούν να δράσουν από εδώ και στο εξής.

1. Η εγχώρια σκηνή

1.1. Αυταρχισμός από επιλογή

Η πολιτική συμμαχία μεταξύ του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) και του κινήματος του Γκιουλέν συνέβαλε καθοριστικά στη νίκη των κοινοβουλευτικών εκλογών του Νοεμβρίου 2002 και αργότερα χρησιμοποιήθηκε για τη διείσδυση στις δομές του κράτους. Με την κατάρρευση αυτού του συμφώνου τον Δεκέμβριο του 2013 μετά από κατηγορίες για διαφθορά, η διακυβέρνηση της Τουρκίας έκανε μια απότομη στροφή προς ένα αυταρχικό μοντέλο. Ήταν το σημείο εκκίνησης μιας σταδιακά αυξανόμενης καταπίεσης των πολιτών της.

Η στροφή αυτή έγινε ακόμη πιο εμφανής μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα της 15^{ης}-16^{ης} Ιουλίου 2016, που αποδόθηκε από την ηγεσία στο κίνημα του Γκιουλέν. Τα μέτρα μετά το πραξικόπημα είχαν ως αποτέλεσμα περίπου 60.000 φυλακίσεις και 150.000 απολύσεις από θέσεις εργασίας στο δημόσιο. Οι συλλήψεις και οι δίκες συνεχίζονται μέχρι σήμερα.

Η πορεία προς ένα αυταρχικό καθεστώς θεσμοθετήθηκε με το συνταγματικό δημοψήφισμα του Απριλίου 2017 (το οποίο ίδρυσε ένα [υπερσυγκεντρωτικό προεδρικό καθεστώς](#), εξάλειψε τη θέση του πρωθυπουργού, μείωσε τον ρόλο του Κοινοβουλίου και

μεταβίβασε εξουσίες στην Προεδρία) και ολοκληρώθηκε με τις προεδρικές και κοινοβουλευτικές εκλογές του Ιουνίου του 2018.

Οι θεσμικές αλλαγές συνοδεύτηκαν από την παρενόχληση πολιτικών αντιπάλων, ιδίως βουλευτών και δημάρχων του –φιλοκουρδικού– Δημοκρατικού Κόμματος των Λαών (HDP). Η εμβληματική φιγούρα του κόμματος Σελαχατίν Ντεμίρτας, συμπρόεδρος του HDP, υποχρεώθηκε ακόμη και να συμμετάσχει ως υποψήφιος στις προεδρικές εκλογές του 2018 από το κελί του στη φυλακή της Αδριανουπόλεως. Οι δήμαρχοι του HDP έχουν παυθεί και αντικατασταθεί από δημάρχους διορισμένους από την κυβέρνηση. Μετά την εκλογή τους στις δημοτικές εκλογές του 2019, οι δύο πιο εξέχοντες δήμαρχοι του κόμματος της αξιωματικής αντιπολίτευσης, του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (CHP), ο Εκρέμ Ιμάμογλου στην Κωνσταντινούπολη και ο Μανσούρ Γιαβάς στην Άγκυρα, αντιμετώπισαν διάφορα διοικητικά μέτρα που αποσκοπούσαν στον περιορισμό της επιρροής τους.

Ταυτόχρονα, τα ανεξάρτητα ΜΜΕ της Τουρκίας συρρικνώθηκαν στο έντυπο και οπτικοακουστικό προσκήνιο, με επιφανείς δημοσιογράφους να αναγκάζονται να παραιτηθούν και φιλικά προς το κυβερνών κόμμα πρόσωπα να αναλαμβάνουν επιτελικές θέσεις. Παράλληλα, η κυβέρνηση επένδυσε μαζικά στην επικοινωνία μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, καθώς και σε trolls, προπαγάνδα με κατασκευασμένα αφηγήματα και την ανάδειξη γεγονότων σε δυτικές χώρες με τρόπο που να «αποδεικνύεται» η παρακμή τους (π.χ. αστυνομική βαρβαρότητα στις Ηνωμένες Πολιτείες, την Γαλλία ή την Γερμανία).

“Συνολικά, από τη σκοπιά μιας Δυτικής κυβέρνησης, η Τουρκία είναι σήμερα ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς, όπου η βασική συνταγματική αρχιτεκτονική και η εφαρμογή του νόμου δεν συνάδουν με τις δεσμεύσεις της χώρας στο Συμβούλιο της Ευρώπης ή στη Βορειοατλαντική Συμμαχία.”

Οι συστηματικές διώξεις ελεύθερων στοχαστών και οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών εντατικοποιήθηκαν μετά τις διαδηλώσεις του Gezi τον Ιούνιο του 2013 στην Κωνσταντινούπολη, με απλούς διαδηλωτές ή αντιφρονούντες να αντιμετωπίζονται σαν «τρομοκράτες». Η υπόθεση του ευεργέτη Οσμάν Καβάλα, που βρίσκεται υπό κράτηση από τον Οκτώβριο του 2017 με ψευδείς κατηγορίες, είναι ενδεικτική της έντονης υποβάθμισης του κράτους δικαίου στην Τουρκία: σε αρκετές περιπτώσεις, ο Καβάλα κηρύχθηκε ένοχος από τον αρχηγό του κράτους, προτού εκδοθεί οποιοδήποτε κατηγορητήριο. Όταν το εν λόγω κατηγορητήριο αναγγέλθηκε αργότερα στο δικαστήριο, φάνηκε να αντικατοπτρίζει ακριβώς το προεδρικό αφήγημα.

Ο κρατικός έλεγχος της δικαστικής εξουσίας αποτελεί εξέχον χαρακτηριστικό κάθε αυταρχικού καθεστώτος, και η Τουρκία δεν αποτελεί εξαίρεση. Η υπόθεση του Καβάλα είναι και πάλι εμβληματική: όταν αθωώθηκε στις 18 Φεβρουαρίου 2019, ο Καβάλα αμέσως φυλακίστηκε για διαφορετικό –μη καταγεγραμμένο– λόγο, ενώ οι τρεις δικαστές που ήταν υπεύθυνοι για την απαλλαγή των 16 κατηγορούμενων πολιτών τέθηκαν υπό υπηρεσιακή έρευνα. Όταν η Τουρκία καταδικάστηκε στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) για τη δίκη σχετικά με τα συμβάντα στο Γκεζί, και ιδίως για την καταχρηστική κράτηση του Οσμάν Καβάλα, επέλεξε να αγνοήσει την απόφαση (μέχρι σήμερα) και έδωσε έμφαση σε μια αμφιλεγόμενη επίσκεψη που πραγματοποίησε στην Τουρκία ο Πρόεδρος του ΕΔΔΑ στις 3-5 Σεπτεμβρίου 2020.

Συνολικά, από τη σκοπιά μιας Δυτικής κυβέρνησης, η Τουρκία είναι σήμερα ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς, όπου η βασική συνταγματική αρχιτεκτονική και η εφαρμογή του νόμου δεν συνάδουν με τις δεσμεύσεις της χώρας στο Συμβούλιο της Ευρώπης ή στη Βορειοατλαντική Συμμαχία.

1.2. Δύο πρόσφατες καθοριστικές αλλαγές στην πολιτική σκηνή

Τον Φεβρουάριο του 2018, συγκροτήθηκε ένας συνασπισμός μεταξύ του μέχρι τότε κυβερνώντος κόμματος AKP και του εθνικιστικού κόμματος MHP, προκειμένου να διατηρηθεί η πλειοψηφία στο Κοινοβούλιο. Αυτός ο συνασπισμός εισήγαγε επίσης την πρώτη καθοριστική αλλαγή στην τουρκική πολιτική. Υπό την επιρροή του MHP, και παρά την πανίσχυρη φιγούρα του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, οι πολιτικές έγιναν αυστηρότερες σε θέματα όπως οι σχέσεις με τους Κούρδους της Τουρκίας ή με τις δυτικές χώρες, τα θαλάσσια σύνορα ή τη διαχείριση των προσφύγων.

“Η πολιτική πραγματικότητα είναι απλή: το 2018 και το 2019 σηματοδότησαν το τέλος του μονοπωλίου του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στην τουρκική πολιτική και επέφεραν ένα σοβαρό πλήγμα στο προσωπικό κύρος του προέδρου.”

Στις 31 Μαρτίου 2019, σημειώθηκε μια δεύτερη σημαντική αλλαγή με την απώλεια εννέα μεγάλων δήμων από το AKP. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η απώλεια τόσο της Άγκυρας, της πολιτικής πρωτεύουσας, όσο και της Κωνσταντινούπολης, της οικονομικής πρωτεύουσας και του πολιτικού λίκνου του προέδρου Ερντογάν. Οι αντιδράσεις από την ηγεσία επιδείνωσαν την κατάσταση: ενώ η Κωνσταντινούπολη χάθηκε με ένα μικρό περιθώριο περίπου 13.000 ψήφων με 8,5 εκατομμύρια έγκυρες ψήφους, η επαναληπτική ψηφοφορία που επέβαλε η ηγεσία στις 23 Ιουνίου 2019 έληξε σε καταστροφή, με τον Εκρέμ Ιμάμογλου, έναν προηγουμένως ελάχιστα γνωστό περιφερειακό δήμαρχο, κερδίζοντας με διαφορά 800.000 ψήφων.

Η πολιτική πραγματικότητα είναι απλή: το 2018 και το 2019 σηματοδότησαν το τέλος του μονοπωλίου του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης στην τουρκική πολιτική και επέφεραν ένα σοβαρό πλήγμα στο προσωπικό κύρος του προέδρου.

Επιπλέον, εμφανίστηκαν αξιόπιστοι πολιτικοί στην αντιπολίτευση του CHP, και συγκεκριμένα οι Εκρέμ Ιμάμογλου και Μανσούρ Γιαβάς, καθώς και μεταξύ των αντιφρονούντων του AKP, ιδίως ο Αλή Μπαμπατζάν, ο μοναδικός πρώην πολιτικός του AKP με οικονομικά διαπιστευτήρια σε παγκόσμιο επίπεδο. Αντίθετα, ο πρόεδρος της Τουρκίας δεν έχει κάποιον εμφανή διάδοχο, ενώ οι εσωτερικοί κύκλοι της κυβέρνησης μαστίζονται από διαμάχες και διενέξεις για τη μέγιστη επιρροή.

Εντός της χώρας, λοιπόν, το νέο προεδρικό σύστημα δεν φαίνεται να έχει πείσει το τουρκικό κοινό για τα πλεονεκτήματά του.

Από την οπτική γωνία ενός εξωτερικού παρατηρητή, η εξέλιξη της πολιτικής σκηνής της Τουρκίας, η απότομη υποβάθμιση της αρχιτεκτονικής του κράτους δικαίου και το κυρίαρχο αφήγημα εχθρότητας εναντίον των συμμάχων της χώρας φαίνονται να έχουν συμβάλει στην τρέχουσα οικονομική κρίση, διότι έβλαψαν σοβαρά την εμπιστοσύνη στο μελλοντικό δυναμικό της χώρας. Με αυτήν την έννοια, υπάρχει τώρα διάσταση μεταξύ των εσωτερικών πολιτικών απαιτήσεων της ηγεσίας και της διεθνούς θέσης της χώρας. Αυτή η νέα κατάσταση μπορεί να φαίνεται ωφέλιμη από μια καθαρά εσωτερική άποψη, αλλά μπορεί να καταλήξει σε μεγάλο βαθμό ασυμβίβαστη με τα θεμελιώδη διπλωματικά, αμυντικά και οικονομικά συμφέροντα της Τουρκίας.

1.3. Ένα οικονομικό αδιέξοδο

Η Τουρκία υπήρξε από καιρό μια χώρα με διαρθρωτικό έλλειμμα, χωρίς σημαντικούς φυσικούς πόρους, με βαθιά εξάρτηση από εισαγωγές ενέργειας, με χαμηλές κατά κεφαλήν οικονομίες και μεγάλη εξάρτηση από τις εξαγωγικές βιομηχανίες. Πρόσφατα, ένα μοτίβο ανάπτυξης που βασίζεται στο χρέος έφθασε στα όριά του, ειδικά καθώς

ορισμένες εγχώριες επιχειρήσεις δανείζονται σε ‘σκληρό νόμισμα’ και οι πολίτες διατηρούν τις αποταμιεύσεις τους σε ξένο νόμισμα και όχι στην τουρκική λίρα.

Η πολιτική συναλλαγματικών ισοτιμιών που επέβαλε ο Τούρκος Πρόεδρος με την εσφαλμένη πεποίθηση ότι τα χαμηλά επιτόκια θα οδηγήσουν σε χαμηλό πληθωρισμό έχει επιδεινώσει σοβαρά την οικονομική κατάσταση και επηρέασε αρνητικά την τουρκική λίρα το 2018 και το 2020. Διάφορα μέτρα έχουν χρησιμοποιηθεί για να αντισταθμίσουν την υποτίμηση του νομίσματος, χωρίς επιτυχία. Είναι εντυπωσιακό το ότι από τις αρχές του 2020 περίπου 65 δισ. δολάρια σε αποθέματα σε σκληρό νόμισμα έχουν δαπανηθεί για να υποστηρίξουν τη λίρα, χωρίς αποτέλεσμα. Μια συζήτηση πολλών μάλλον μια συμφωνία– με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) αποκλείστηκε στο υψηλότερο κυβερνητικό επίπεδο, κάτι που επιδείνωσε περαιτέρω τις οικονομικές προοπτικές. Στην πορεία, η φήμη της Κεντρικής Τράπεζας υποβαθμίστηκε σοβαρά από τις αλλαγές στην ηγεσία της που επηρέασαν την ανεξαρτησία της, ενώ η αξιοπιστία του Υπουργού Οικονομίας είναι πιο χαμηλή από ποτέ. Η [άποψη των επιχειρηματικών κύκλων της Τουρκίας](#) είναι πολύ απαισιόδοξη.

Από οικονομική άποψη, επομένως, η Τουρκία πληρώνει ένα υψηλό τίμημα για το αυταρχικό σύστημα διακυβέρνησής της: η απουσία εσωτερικής συζήτησης, οι αποφάσεις που επιβάλλονται από τα πάνω προς τα κάτω, η απόλυση ή η παραίτηση αξιόπιστων στελεχών, η έλλειψη συζητήσεων με το ΔΝΤ ή την Παγκόσμια Τράπεζα, όλα αυτά επιβάλλουν βαρύ κόστος στους οικονομικούς παράγοντες και στους απλούς πολίτες.

“Εν ολίγοις, οι λανθασμένες οικονομικές στρατηγικές και οι δραστητικές πολιτικές επιλογές έχουν δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ της οικονομίας της Τουρκίας και της προσήλωσής της στην Δύση.”

Ωστόσο, η Τουρκία βασίζεται σε ξένες αγορές (ειδικά στην Ευρωπαϊκή Ένωση) για εξαγωγές και εισαγωγές, και για βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση, καθώς και για άμεσες ξένες επενδύσεις, αλλά και για τεχνολογία. Δεν έχει προκύψει άλλη εναλλακτική λύση, εκτός από τις εισαγωγές ενέργειας (αρχικά με την κυριαρχία της Ρωσίας και του Ιράν, με την πρόσφατη διαφοροποίηση εξαιτίας των εισαγωγών υγροποιημένου φυσικού αερίου και την τελευταία νότα αισιοδοξία των μέτρων [προοπτικών παραγωγής φυσικού αερίου στη Μαύρη Θάλασσα](#) που προωθούνται δεόντως από τον υπουργό Οικονομικών της Τουρκίας).

Μία σημαντική εξέλιξη στην οποία μπορεί να μην έχει δοθεί η αρμόζουσα προσοχή: τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 2019, η γερμανική αυτοκινητοβιομηχανία Volkswagen πάγωσε μια επένδυση 1,3 δισεκατομμυρίων ευρώ στην Μαγνησία, πλησίον της Σμύρνης, εξαιτίας της ασταθούς πολιτικής της Τουρκίας (αναφέρθηκαν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Συρία και στην υποχώρηση του κράτους δικαίου) και την ακύρωση το 2020 λόγω της οικονομικής ύφεσης που προκαλείται από τον COVID-19 στην Ευρώπη. Αυτή ήταν μια σπάνια περίπτωση όπου ένας οικονομικός φορέας παγκόσμιου βεληνεκούς ανέφερε πολιτικά ζητήματα ως τον κύριο παράγοντα μιας αρνητικής απόφασης.

Εν ολίγοις, οι εσφαλμένες οικονομικές πολιτικές και οι δραστητικές επιλογές διακυβέρνησης έχουν προκαλέσει μια ουσιαστική αποσύνδεση της τουρκικής οικονομίας από τους παραδοσιακούς δυτικούς εταίρους της.

1.4. Ένας σημαντικός στρατιωτικός εξοπλισμός

Αρκετά πριν από τις τρέχουσες εξελίξεις, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε μια σημαντική αναβάθμιση των τουρκικών στρατιωτικών δυνατοτήτων: μια νέα γενιά φρεγατών, έξι υποβρύχια με γερμανικά συστήματα πρόωσης, ένα αεροπλανοφόρο ελικοπτέρων /

“Ο επερχόμενος στρατιωτικός εξοπλισμός της Τουρκίας θα αλλάξει ουσιαστικά την ικανότητα προβολής δύναμης της Τουρκίας στο έγγειο εξωτερικό της, κυρίως στην Ανατολική Μεσόγειο και στα παράλια της Μέσης Ανατολής.”

επιθετικό πλοίο με ισπανικό σχεδιασμό, οπλισμένα αεροσκάφη (μικρού και μεγάλου βεληνεκού, μεγάλης εμβέλειας) με βρετανική τεχνολογία για ορισμένα συστήματα πυραύλων μικρής εμβέλειας, ένα κοινό ερευνητικό έργο για την άμυνα πυραύλων με μια γαλλο-ιταλική κοινοπραξία, όλα τα παραπάνω θα συμβάλουν στο να καταστήσουν τις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις έναν ισχυρότερο περιφερειακό παράγοντα.

Η ανάπτυξη νέων όπλων άρχισε στη βόρεια Κύπρο, τη Συρία και τη Λιβύη (οπλισμένων drones μικρής εμβέλειας), αλλά θα επιταχυνθεί το 2021 και τα επόμενα χρόνια. Ο επερχόμενος στρατιωτικός εξοπλισμός της Τουρκίας θα αλλάξει ουσιαστικά την [ικανότητα προβολής δύναμης της Τουρκίας](#) στο εγγύς εξωτερικό της, κυρίως στην Ανατολική Μεσόγειο και στα παράλια της Μέσης Ανατολής.

Υπό κανονικές συνθήκες, αυτή η νέα εξέλιξη θα μπορούσε να θεωρηθεί ως στρατηγικό πλεονέκτημα για το NATO σε μια ταραχώδη περιοχή. Ωστόσο, παρά το επίσημο αφήγημα για το αντίθετο, η θέση της Τουρκίας στη Συμμαχία έχει επηρεαστεί σημαντικά για διάφορους λόγους τα τελευταία δύο χρόνια:

- α) Η Τουρκία έχει πλέον ενσωματώσει ρωσικά συστήματα και προσωπικό στην καρδιά της αεροπορικής της δύναμης, εμποδίζοντας σοβαρά την πυραυλική αμυντική αρχιτεκτονική του NATO (2019)·
- β) Έχει αναλάβει επιχειρήσεις στη Συρία με αρνητικές επιπτώσεις στον αγώνα του Δυτικού συνασπισμού ενάντια στο Ισλαμικό Κράτος (ISIS) (2016-2019)·
- γ) Επέλεξε να αναπτύξει στρατεύματα στη Λιβύη υπέρ μιας κυβέρνησης που ελέγχεται από τη Μουσουλμανική Αδελφότητα (2019-2020)·
- δ) Πραγματοποίησε παραστρατιωτική επίθεση στα χερσαία σύνορά της με την Ελλάδα (2020)·
- ε) Αποσταθεροποιεί την Ανατολική Μεσόγειο εφαρμόζοντας ένα σύνολο πολιτικών, βάσει ενός εθνικιστικού δόγματος που ονομάζεται «Γαλάζια Πατρίδα» (Mavi Vatan), συμπεριλαμβανομένου ενός μονομερούς επαναπροσδιορισμού των θαλασίων συνόρων και της επιβολής του με στρατιωτικά μέσα.

Αυτές οι εξελίξεις πλαισιώνονται σε ένα προσεκτικά κατασκευασμένο αφήγημα «κατάκτησης» και μια εκτεταμένη χρήση των κοινωνικών μέσων δικτύωσης και οπτικοακουστικού υλικού. Συνολικά, οι στρατιωτικές επιχειρήσεις στη Συρία, τη Λιβύη και το Ιράκ, το δόγμα του «Mavi Vatan», η μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τέμενος και οι πολεμοχαρείς δηλώσεις, έχουν επαναπροσδιορίσει σε μεγάλο βαθμό την Τουρκία ως έναν προβληματικό σύμμαχο της Δύσης. Αυτή, τουλάχιστον, είναι η παρούσα αντίληψη των περισσότερων δυτικών χωρών, καθώς ακόμη και επιχειρήματα στηριγμένα στην *ρεαλπολιτική*, δεν πετυχαίνουν να καθησυχάσουν τις υπάρχουσες ανησυχίες. Ομοίως, οι συνεχείς επικοινωνιακές προσπάθειες των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων να παρουσιάζονται ως μόνιμοι και αξιόπιστοι εταίροι του NATO, έρχονται σε αντίθεση με τα πραγματικά γεγονότα.

1.5. Οι πολιτικές επιλογές και οι εκλογικές αποτυχίες έχουν μεταμορφώσει ριζικά την Τουρκία

Συνολικά, η εσωτερική πολιτική, η οικονομική και στρατιωτική κατάσταση της Τουρκίας γνώρισε σημαντικές αλλαγές από την πρώτη εκλογική νίκη του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (AKP) το Νοέμβριο του 2002. Όποια δημοκρατικά χαρακτηριστικά είχε η χώρα, έχουν πλέον εξελιχθεί σε ένα πλήρως αυταρχικό καθεστώς, όπου οι περισσότερες πολιτικές αποφάσεις καταρτίζονται και εφαρμόζονται από το προεδρικό μέγαρο χωρίς

“Το 2023, αποτελεί μια κρίσιμη χρονιά για την Τουρκία και την ηγεσία της, με δύο γεγονότα να αποτελούν ήδη σημαντικούς μοχλούς της παρούσας πολιτικής, όχι μόνο για τη μετατροπή της εγχώριας σκηνής, αλλά και για την πρόκληση εξωτερικών εταίρων.”

θεσμικά αντίβαρα, και παράλληλα πολιτικές δομές και διοικητικές αποφάσεις έχουν γίνει σημαντικά εργαλεία στην εσωτερική πολιτική.

Το 2023, αποτελεί μια κρίσιμη χρονιά για την Τουρκία και την ηγεσία της, με δύο γεγονότα να αποτελούν ήδη σημαντικούς μοχλούς της παρούσας πολιτικής, όχι μόνο για τη μετατροπή της εγχώριας σκηνής, αλλά και για την πρόκληση εξωτερικών εταίρων. Τον Ιούνιο, θα διεξαχθούν προεδρικές εκλογές, στις οποίες δεν μπορεί να χάσει ο νυν πρόεδρος. Τον Οκτώβριο, θα πραγματοποιηθούν ο εορτασμός της εκατονταετηρίδας της Δημοκρατίας. Αυτή η εκδήλωση είναι σημαντικότερη για τις φιλοδοξίες του προέδρου, στο να εξισωθεί ή ακόμα και να ξεπεράσει (συμπεριλαμβάνοντας την διαγραφή ενός μέλους της κληρονομιάς του) τον ιδρυτή της Δημοκρατίας της Τουρκίας, Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ.

2. Η διεθνής σκηνή

2.1. Η επιλογή των ίσων αποστάσεων

Μερικοί από τους μελετητές της Τουρκίας προσπάθησαν να ανακατασκευάσουν την πρόσφατη εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Τουρκίας σε ένα λογικό πλαίσιο. Η τρέχουσα εξωτερική πολιτική της χώρας θα ήταν μια προσαρμογή στον κόσμο μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Επομένως, το να ανήκει σε έναν αντι-σοβιετικό (1952-1991) και έναν αντι-ρωσικό (1991 και μετά) μηχανισμό συλλογικής άμυνας δεν θα είχε πλέον νόημα. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, η Τουρκία θα είχε τη νομιμοποίηση να αναζητήσει μια πολιτική ίσων αποστάσεων μεταξύ των μεγαλύτερων δυνάμεων του κόσμου: Ηνωμένες Πολιτείες, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ρωσία και Κίνα. Ορισμένοι προσθέτουν, ότι ο δυτικός πολιτισμός βρίσκεται σε παρακμή και ηθικά χρεοκοπημένος, ότι οι ΗΠΑ είναι πολύ μακριά για να γίνουν εταίροι και ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έχει πολλά να προσφέρει (σε μια απολυταρχία). Σύμφωνα με αυτό το σκεπτικό, η Τουρκία πρέπει επομένως να στοχεύσει να γίνει (ξανά) δύναμη στη μέση των μεγάλων δυνάμεων.

Αυτή η θέση συνεπάγεται με την απομάκρυνση από την Ευρωπαϊκή Ένωση: με το βραχυπρόθεσμο όφελος της ενταξιακής διαδικασίας στην ΕΕ (δηλ. στέρση οποιοδήποτε στρατιωτικού ρόλου από τον στρατό) να έχει αξιοποιηθεί, η διαδικασία προσχώρησης παραμελήθηκε (στην πράξη, αν και όχι με λόγια), επειδή έφερε πάρα πολλές δημοκρατικές μεταρρυθμίσεις και είναι κατά του υπερσυγκεντρωτικού προεδρικού συστήματος, καθιστώντας το ανίκανο να κρατήσει ίσες αποστάσεις από τις δυνάμεις. Η συμμόρφωση με τους κανόνες της ΕΕ θα ενέτασσε την Τουρκία στο δυτικό πρότυπο διακυβέρνησης και θα εμπόδιζε τη στενή σχέση με τη Ρωσία.

Παρομοίως, αλλά με πιο επιζήμιες νομικές και στρατηγικές συνέπειες, η πολιτική ίσων αποστάσεων σήμαινε την προμήθεια πυραυλικών αμυντικών συστημάτων από τη Ρωσία (για πολιτικούς και όχι τεχνικούς λόγους) εν μέσω μιας στρατιωτικής υποδομής που αποτελεί πυλώνα του NATO, η οποία περιλαμβάνει βάσεις στο Ιντζιρλίκ, τον Κιουρετζίκ και το Ικόνιο, και μια διοίκηση δυνάμεων στη Σμύρνη.

Σε χαμηλότερο επίπεδο, ένα πρόσφατο παράδειγμα είναι πολύ ξεκάθαρο: οι τουρκικές ναυτικές δυνάμεις εμπλέκονται σε μια επιχείρηση του NATO που ονομάζεται «Sea Guardian», η οποία είχε σκοπό να εμποδίσει την παράδοση όπλων σε όλες τις φατρίες της σύγκρουσης στη Λιβύη, σύμφωνα με τα συμπεράσματα του Συνεδρίου στο Βερολίνο τον Ιανουαρίου 2020. Από την άλλη πλευρά, προστάτευαν ταυτόχρονα εμπορικά πλοία που παρέδιδαν τουρκικά όπλα στην κυβέρνηση της Τρίπολης και, τον Ιούνιο του 2020, μπλόκαραν τις διαδικασίες επιθεώρησης από τον ελληνικό, ιταλικό και γαλλικό στόλο που λειτουργούσαν υπό την ίδια επιχείρηση του NATO.

Ένα βοηθητικό μέσο αυτής της πολιτικής είναι η τρομερή ανάπτυξη των επίσημων μηχανών κοινωνικής δικτύωσης της Τουρκίας, η οποία περιλαμβάνει ένα μείγμα εθνικιστικών αφηγήσεων («κατάκτηση», «μάχες», «πόλεμος», «εχθροί», «δόξα») και επιλεκτικές ή δογματικές ειδήσεις, μεταφέροντας μόνο τη φωτεινή πλευρά των πραγμάτων. Στο παρόν πλαίσιο, οι ειδήσεις σχετικά με την επίθεση υπό την ηγεσία της Ρωσίας σε τουρκικό τάγμα στο Σαράκεμπ της Συρίας, στις 27 Φεβρουαρίου 2020, ή το θαλάσσιο περιστατικό της 12ης Αυγούστου 2020 μεταξύ ελληνικής και τουρκικής φρεγάτας ήταν σχολαστικά προετοιμασμένες σκευωρίες.

2.2. Η ώθηση προς μια πολυδιάστατη ανεξαρτησία

“Η αναζήτηση της Τουρκίας για πραγματική ανεξαρτησία είναι πολύπλευρη (αφορά τη στρατιωτική βιομηχανία, την αυτοκινητοβιομηχανία, καθώς και τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και φυσικά την εξωτερική πολιτική), αλλά συνεπάγεται επίσης σημαντικούς περιορισμούς.”

Η αναζήτηση της Τουρκίας για πραγματική ανεξαρτησία είναι πολύπλευρη (αφορά τη στρατιωτική βιομηχανία, την αυτοκινητοβιομηχανία, καθώς και τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και φυσικά την εξωτερική πολιτική), αλλά συνεπάγεται επίσης σημαντικούς περιορισμούς.

Από τη στρατιωτική πλευρά, παρά την πραγματική πρόοδο και τις υψηλές φιλοδοξίες, οι τεχνολογικοί και πολιτικοί περιορισμοί παραμένουν υψηλοί, τόσο για τον υπάρχοντα εξοπλισμό, όσο και για τους υπό ανάπτυξη. Για παράδειγμα, ο υπάρχων στόλος αεροσκαφών F16 και F4, ελικόπτερα, αεροσκάφη επιτήρησης και διαφορετικοί τύποι πυραύλων περιλαμβάνουν όλα κατασκευαστικά στοιχεία από τις ΗΠΑ, επομένως υπόκεινται σε περιορισμούς ή πιθανές κυρώσεις.

Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για ορισμένα από τα νέα κρίσιμα εξοπλιστικά προγράμματα που βρίσκονται υπό ανάπτυξη. Για παράδειγμα, ο αποκλεισμός της Τουρκίας από το πρόγραμμα F35 Stealth αεροσκαφών θα στερήσει την Τουρκία από τη χρήση της ναυτικής του έκδοσης (F35-B), καθιστώντας έτσι τη μελλοντικό αεροπλανοφόρο (TCG Anadolu) ένα πολύ λιγότερο αποτελεσματικό στοιχείο προβολής δύναμης.

Επιπλέον, η έννοια της ανεξαρτησίας συνεπάγεται νέες συμμαχίες, όπως η στρατιωτική συμφωνία με τη Ρωσία και το Ιράν για τη Συρία, τη λεγόμενη «Διαδικασία της Αστάνα», οι οποίες δεν εξαιρούνται από ασυνέπειες όπως αποκλίνοντες πολιτικούς στόχους. Η τύχη του καθεστώτος του Άσαντ και ο έλεγχός του στο συριακό κράτος είναι μια προφανής περίπτωση σαφών αποκλίσεων τόσο με τη Μόσχα όσο και με την Τεχεράνη. Παρομοίως, η περίπλοκη συμμαχία με τη Ρωσία στη Συρία συνυπάρχει με μια απόλυτη αντιπαράθεση στη Λιβύη, όπου η Τουρκία παίρνει το μέρος της Κυβέρνησης Εθνικής Συμφωνίας (GNA), που εδρεύει στην Τρίπολη, ενώ η Ρωσία υποστηρίζει τη Βουλή των Αντιπροσώπων με έδρα το Τομπρούκ.

2.3. Μια διπολική εξωτερική πολιτική

Από πλευράς εξωτερικής πολιτικής, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στη Δύση, η επιλογή της Τουρκίας να λάβει θέση ίσων αποστάσεων από τις μεγάλες πλανητικές δυνάμεις έχει ως αποτέλεσμα μια διπολική εξωτερική πολιτική, της οποίας η συνοχή ξεφεύγει εν πολλοίς της προσοχής των ηγετών της Δύσης και των ειδικών.

Για άλλη μια φορά, το NATO αποτελεί πρωταρχικό παράδειγμα. Οι προαναφερθείσες εξελίξεις έχουν ήδη διαβρώσει την εμπιστοσύνη ανάμεσα στην Τουρκία και τους συμμάχους της στο NATO και έχουν [εγείρει το ζήτημα της ακινητοποίησης](#) των μηχανισμών της Συμμαχίας. Μαζί με τα ενισχυμένα στρατιωτικά μέσα των επόμενων χρόνων καθώς και την απουσία κυρωτικών διαδικασιών, οι πολιτικές αυτές αποφάσεις

“Από πλευράς εξωτερικής πολιτικής, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή στη Δύση, η επιλογή της Τουρκίας να λάβει θέση ίσων αποστάσεων από τις μεγάλες πλανητικές δυνάμεις έχει ως αποτέλεσμα μια διπολική εξωτερική πολιτική, της οποίας η συνοχή ξεφεύγει εν πολλοίς της προσοχής των ηγετών της Δύσης και των ειδικών.”

και η συνοδευτική επιθετική ρητορική σημαίνουν ότι το NATO είναι όμηρος της τουρκικής πολιτικής και υποφέρει από τις συνέπειες αυτής της πολιτικής στην δομή του.

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των γεγονότων του 2020, η ουσιαστική ενίσχυση της ικανότητας της Τουρκίας για προβολή ισχύος δεν μπορεί να γίνεται πλέον αντιληπτή ως στρατηγική προσθήκη στο NATO. Με τη διπλή σχέση που διατηρεί η Τουρκία απέναντι στο NATO και τη Ρωσία, η δυτική αντίληψη τείνει προς την εξαιρετική προσοχή, αν όχι την αδιαφορία. Από άποψη στρατηγικής, οι συνέπειες της ενισχυμένης εμπλοκής της Τουρκίας και της Ρωσίας στη Μεσόγειο δημιουργεί [νέους ανταγωνισμούς ισχύος](#).

Όσον αφορά τις υποψίες του NATO απέναντι στη Ρωσία, η Τουρκία έχει εμφανώς διευκολύνει την επιτυχία των στρατηγικών στόχων της Μόσχας στην Ανατολική Μεσόγειο:

- α) Ρωσικά πυραυλικά συστήματα S-400 και σχετικό προσωπικό έχουν τοποθετηθεί στη Τουρκία
- β) Μέσω της απόσυρσης των αμερικανικών στρατευμάτων από τη βορειοανατολική Συρία, η Τουρκία έχει διευκολύνει την κατάληψη των βάσεων τους από τη Ρωσία, τη στιγμή που η Ρωσία εγκαθίδρυσε μια μόνιμη αεροπορική βάση στο Χμέιμιμ, κοντά στη Λαττάκεια
- γ) Μέσω την ανάπτυξης δυνάμεων και πόρων για να στηρίξει την Κυβέρνηση Εθνικής Συμφωνίας της Λιβύης, η Τουρκία ενθάρρυνε την ενίσχυση των ρωσικών δυνάμεων στις κεντρικές και ανατολικές περιοχές της χώρας.

Αυτό δεν σημαίνει ότι η σχέση της Τουρκίας και της Ρωσίας είναι ομαλή. Όσον αφορά τον ενεργειακό τομέα, για παράδειγμα, η Τουρκία είχε καταστεί υπερβολικά εξαρτημένη από τις ρωσικές εισαγωγές αερίου, τη μεταφορά αερίου μέσα από τον αγωγό Turkish Stream και τη παραγωγή πυρηνικής ενέργειας μέσω του εργοστασίου Άκκουγιου που βρίσκεται υπό κατασκευή κοντά στην Μερσίνα. Αυτός ο βαθμός εξάρτησης ώθησε τη Τουρκία να διαφοροποιήσει τις πηγές εφοδιασμού, συγκεκριμένα μέσω της αγοράς υδροποιημένου φυσικού αερίου το 2019.

Αναφορικά με τη σχέση ΕΕ-Τουρκίας, λέγεται ότι εδώ και καιρό βρίσκεται στα Τάρταρα. Είναι ξεκάθαρο ότι λιγότερες δίοδοι παραμένουν ανοιχτές, για να ανοικοδομηθεί ή ακόμα και να διατηρηθεί η μεταξύ τους σχέση σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο έντασης. Οι κύριοι λόγοι είναι προφανείς: οι επιλογές της Άγκυρας στην εσωτερική διακυβέρνηση που βρίσκονται στον αντίποδα των ευρωπαϊκών προτύπων και κανόνων, η κατά κύριο λόγο επιθετική τουρκική ρητορική απέναντι στα ευρωπαϊκά κράτη και οι δράσεις που περιγράφονται ως καθαρά εχθρικές, π.χ. η επίθεση στα χερσαία σύνορα με την Ελλάδα το Φεβρουάριο του 2020.

Προσπαθώντας να κατανοήσουμε τη λογική και τα οφέλη της συμπεριφοράς της Άγκυρας απέναντι στα κράτη της Δύσης, μια παρατήρηση είναι αναπόφευκτη: η εχθρότητα με τη Δύση γίνεται αντιληπτή ως πολιτικά χρήσιμη στο εσωτερικό σκηνικό, ακόμα και αν δραστηριότητες αναστροφές πολιτικών γίνονται αναγκαίες, όταν μια συγκεκριμένη δράση καταλήγει στην αποτυχία ή κινδυνεύει να πυροδοτήσει αρνητικές συνέπειες.

Αυτό συνέβη και στη προαναφερθείσα παραστρατιωτική επίθεση στην Ελλάδα, όταν περίπου 5,000-6,000 μετανάστες μεταφέρθηκαν στα σύνορα και επαναπατρίστηκαν αργότερα στα διάφορα κέντρα κράτησης της Τουρκίας. Το ίδιο συνέβη και με τον Αμερικανό κληρικό Άντριου Μπράνσον, ο οποίος αφέθηκε ελεύθερος ύστερα από δύο χρόνια στη φυλακή. Και στις δύο περιπτώσεις οι λήπτες αποφάσεων στην Τουρκία

υποτίμησαν σημαντικά τις αντιδράσεις απέναντι στις πρωτοβουλίες τους: στη πρώτη περίπτωση, μια μαζική επίδειξη της ευρωπαϊκής αλληλεγγύης προς την Ελλάδα, καθώς το μεταναστευτικό κύμα δεν ήταν αυθόρμητο αλλά αποτελούσε σχεδιασμένη επιχείρηση του Υπουργείου Εσωτερικών της Τουρκίας, με 1,000 ειδικούς αστυνομικούς, ένοπλα μεταφορικά και ειδικό εξοπλισμό, στη δεύτερη περίπτωση, η Τουρκία παρερμήνευσε εντελώς το θρησκευτικό παράγοντα στην αντίδραση του Λευκού Οίκου όσον αφορά την καταδίκη του πάστορα Μπράνσον –επί τη βάση αμφίβολου κατηγορητηρίου.

2.4. Η υπόθεση των θαλασσιών συνόρων

Οι διαφορές που αφορούν τα θαλάσσια σύνορα και τα δικαιώματα για πρόσβαση στους υποθαλάσσιους πόρους ανάμεσα στην Τουρκία από τη μία, και στην Ελλάδα και την Κύπρο από την άλλη (παρόλο που αποτελούν ξεχωριστές υποθέσεις), διατηρούν μακρά ιστορία και προηγούνται της ανόδου του AKP στην εξουσία το Νοέμβριο του 2002. Το ζήτημα έχει λάβει μια νέα διάσταση τους τελευταίους μήνες για δύο κύριους λόγους:

α) Η ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου από την Αίγυπτο, το Ισραήλ και την Κύπρο και ο σχηματισμός του EastMed Gas Forum τον Ιανουάριο του 2020 ανάμεσα στην Κύπρο, την Αίγυπτο, την Ελλάδα, το Ισραήλ, την Ιταλία, την Ιορδανία και την Παλαιστινιακή Αρχή, με στόχο την κατασκευή ενός αγωγού φυσικού αερίου που θα παρακάμπτει τη Τουρκία, η οποία με βάση τις τρέχουσες οριοθετήσεις έχει περιορισμένη πρόσβαση στο βυθό της Ανατολική Μεσογείου

β) Μία ευαίσθητη πολιτική κατάσταση για την τουρκική ηγεσία και μια σοβαρή οικονομική και νομισματική κρίση, η οποία επέβαλλε μια τακτική συνασπισμού του ισλαμιστικού-εθνικιστικού τόξου για την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων

Η ανάλυση των πρόσφατων εξελίξεων στη βάση των ενεργειακών ζητημάτων δεν βοηθάει πολύ στην κατανόηση της πολιτικής πορείας της Τουρκίας. Εάν υποθέσουμε ότι η Τουρκία μπορούσε νόμιμα να πραγματοποιήσει γεωτρήσεις σε μια περιοχή ανάμεσα στην Κρήτη και την Κύπρο και έβρισκε φυσικό αέριο, η διαδικασία εύρεσης και ανάπτυξης θα διαρκούσε μάλλον δέκα χρόνια και θα κόστιζε €10 δισ. Το αέριο αυτό θα έφτανε στις ακτές της Τουρκίας σε κόστος κατά πολύ μεγαλύτερο από τις τρέχουσες προβλεπόμενες τιμές της εισαγωγής υδροποιημένου φυσικού αερίου. Επιπλέον, η οικονομική κρίση που προκάλεσε η πανδημία στην Ευρώπη μειώνει τις πιθανότητες να βρεθεί εύκολα μια εξαγωγική αγορά. Πίσω από το οικονομικό στοίχημα υπάρχει πολιτικό κίνητρο: η προσπάθεια να ξεφύγει από δεκαετίες στασιμότητας σε ένα ζήτημα που ενδιαφέρει όλους τους Τούρκους πολιτικούς, δηλαδή την δίκαιη πρόσβαση της Τουρκίας στα νερά της Ανατολικής Μεσογείου.

Σε αυτό το σημείο, η επιλογή της Άγκυρας για μια αποσταθεροποιητική εξωτερική πολιτική υπεισέρχεται στο ζήτημα. Πρώτον, συνάπτεται μια συμφωνία με τη Λιβύη για τα θαλάσσια σύνορα το Νοέμβριο του 2019 ως αντιστάθμισμα για τη συμφωνία αμυντικής συνεργασίας σε μια κρίσιμη στιγμή για την κυβέρνηση της Τρίπολης. Η συμφωνία αυτή ισοδυναμεί με μια μονομερή πρωτοβουλία της Τουρκίας με μια πολιορκημένη κυβέρνηση η οποία, παρεμπιπτόντως, δεν ελέγχει την ανατολικότερη ακτή της Λιβύης όπου βρίσκεται η νέα οριοθέτηση. Αυτό το ασυνάρτητο νομικό κατασκεύασμα πυροδότησε αργότερα την συμφωνία Ελλάδας-Αιγύπτου, που αντίκειται στην προαναφερθείσα συμφωνία και δυσκολεύει συνεπώς ακόμη περισσότερο την πιθανότητα εύρεσης συμβιβαστικής λύσης.

“Η διέξοδος από τη κρίση των θαλασσιών συνόρων θα συνεχίσει μάλλον να μοιάζει δύσκολη για τους επόμενους μήνες.”

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι η Κύπρος, η Ελλάδα και η Τουρκία καλούν σε συζητήσεις χωρίς προϋποθέσεις και διακηρύττουν την επιθυμία τους να φτάσουν σε συμβιβασμό. Η τουρκική αξίωση επί της ουσίας, δηλαδή η μεγαλύτερη πρόσβαση στην Ανατολική Μεσόγειο σε αναλογία της χερσαίας της έκτασης, γίνεται αντιληπτή ως θεμιτή από έναν αριθμό ειδικών στα θαλάσσια ζητήματα, στην Ευρώπη και διεθνώς. Όμως, σήμερα, μια διερευνητική συνάντηση ανάμεσα σε Έλληνες και Τούρκους διπλωμάτες θεωρείται αδύνατη λόγω της αδυναμίας της Άγκυρας να ερμηνεύσει τις τρεις κρίσιμες αρχές της Ευρωπαϊκής Ένωσης: εσωτερική αλληλεγγύη, καλή γειτονία και ειρηνική επίλυση των διαφορών.

Παρομοίως, η προσπάθεια του NATO να επινοήσει έναν μηχανισμό «αποκλιμάκωσης» φαίνεται να έχει αποτύχει λόγω των αντιτιθέμενων προϋποθέσεων ανάμεσα στα διάφορα μέρη. Με βάση αυτό, η αποφυγή της επανάληψης επεισοδίων ανάμεσα στις ναυτικές δυνάμεις διατηρεί την υπέρτατη σημασία της.

Συνολικά, η τρέχουσα κρίση που αφορά τα θαλάσσια σύνορα και τα δικαιώματα γεωτρήσεων αποτελεί το τέλειο παράδειγμα της αναποτελεσματικότητας μιας αποσταθεροποιητικής εξωτερικής πολιτικής. Ανεξαρτήτως του θεμιτού των τουρκικών αξιώσεων, η Τουρκία έχει επιλέξει μια πολιτική πορεία –αποσταθεροποίηση, μονομερείς ενέργειες, στρατιωτικές απειλές – που δεν είναι αποτελεσματική, επειδή η Άγκυρα δεν υπολόγισε σωστά την αντίδραση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η διέξοδος από τη κρίση των θαλασσιών συνόρων θα συνεχίσει μάλλον να μοιάζει δύσκολη για τους επόμενους μήνες.

3. Αναζητώντας μια νέα οδό για τη Τουρκία και τη Δύση

Παρά τη ρητορική για την ηθική παρακμή του δυτικού πολιτισμού, τις «επιβολές» από την Ευρώπη και τη Νέα Τουρκία, υπάρχουν κάποια βασικά γεγονότα που οι Τούρκοι πολιτικοί δεν μπορούν να συνεχίσουν να αγνοούν:

- α) Η οικονομία της Τουρκίας θα συνεχίσει για πολύ καιρό ακόμα να είναι αγκυρωμένη στη Δύση για τις εισαγωγές, τις εξαγωγές, τις τεχνολογικές ανάγκες (συμπεριλαμβανομένου της στρατιωτικής τεχνολογίας) και την ροή κεφαλαίων (βραχυπρόθεσμος δανεισμός, επενδύσεις χαρτοφυλακίου και άμεσες ξένες επενδύσεις). Όλες οι προσπάθειες για διαφοροποίησή έχουν εν πολλοίς αποτύχει.
- β) Οι επιλογές της Άγκυρας στην εσωτερική διακυβέρνηση έχουν εκτροχιάσει την Τουρκία από την ευρωπαϊκή της πορεία και συνεπώς, υπάρχει ανάγκη για την εκ νέου διαμόρφωση των μεταξύ τους σχέσεων. Ακόμα και η χαρτογράφηση μιας νέας πορείας προαπαιτεί την πολιτική κατανόηση των κύριων κανόνων και προτύπων.
- γ) Παρόλο που δεν είναι προς το παρόν ορατός, ο αρνητικότερος παράγοντας για τη Τουρκία είναι οι «αυτό-κατευθυνόμενες κυρώσεις», δηλαδή η αρνητική αντίληψη που έχουν για τη Τουρκία οι επενδυτές και οι οίκοι αξιολόγησης, προκαλώντας τη λήψη αρνητικών αποφάσεων. Καμία θεωρία συνωμοσίας δεν μπορεί να το αλλάξει αυτό.
- δ) Η οικονομική και πολιτική θέση της Τουρκίας θα υποβαθμιστεί μακροπρόθεσμα, αν αποτύχει να βρει λύση στις τρέχουσες αντιθέσεις της πολιτικής της απέναντι στο NATO.
- ε) Ο τελικός απολογισμός των στρατιωτικών επιχειρήσεων της Τουρκίας στη Βόρειο Συρία και στη Δυτική Λιβύη έχουν ωφελήσει τη Ρωσία και όχι την Τουρκία. Επιπλέον, η «εξαγωγή» Σύριων τζιχαντιστών στη Λιβύη έχει δημιουργήσει μια νέα επικίνδυνη κατάσταση για την Ευρώπη, το Μαγκρέμπ και το Σαχέλ.

Η σχέση ανάμεσα στη Τουρκία και τη Δύση, και ειδικά την Ευρωπαϊκή Ένωση, κρύβει δυνατότητες σε διάφορους τομείς, από την οικονομία στην εκπαίδευση, από τον πολιτισμό στην ασφάλεια. Η γεωγραφία δεν θα αλλάξει: καθιστά απλώς την αμοιβαία κατανόηση αναγκαία.

Όμως, η διέξοδος από τη τρέχουσα κρίση φαίνεται αβέβαιη, λόγω της έντονης ρητορικής της Άγκυρας που θέτει εμπόδια στο διάλογο. Για το μεσοπρόθεσμο διάστημα, οι επόμενες κινήσεις ενέχουν δυσκολίες, ειδικά όσο η αποσταθεροποίηση παραμένει στον πυρήνα της πολιτικής της Άγκυρας.

Βιβλιογραφία:

Başçi, S. (20.08.2020) The President of the Board of Directors of TUSIAD, Simone Kaslowski, was interviewed by Sayime Başçi of the daily newspaper Sözcü on recent political, economic, and social developments in Turkey and current international issues. (Istanbul: TUSIAD). Retrieved from

<https://tusiad.org/en/press-releases/item/10621-the-president-of-the-board-of-directors-of-tusiad-simone-kaslowski-was-interviewed-by-sayime-basc-of-the-daily-newspaper-soezcue-on-recent-political-economic-and-social-developments-in-turkey-and-current-international-issues>

Dempsey, J. (03.09.2020) Judy Asks: Is NATO Paralyzed Over the Greece-Turkey Conflict? (Brussels: Carnegie Europe). Retrieved from

<https://carnegieeurope.eu/strategieurope/82643>

Hoffman, M. (24.08.2020) Turkey's President Erdoğan Is Losing Ground at Home. (Washington DC: Center for American Progress). Retrieved from

<https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2020/08/24/489727/turkey-s-president-erdogan-losing-ground-home/>

Kasapoglu, C. (15.05.2020) Turkey's Growing Military Expeditionary Posture. *Terrorism Monitor*, Vol. 18 no. 10. (Washington DC: The Jamestown Foundation). Retrieved from

<https://jamestown.org/program/turkeys-growing-military-expeditionary-posture/>

Koc, C. and Ant, O. (09.09.2020) Q&A: Turkey's Finance Minister on the Economy, Lira and Energy. (Bloomberg Markets). Retrieved from

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-09-09/q-a-turkey-s-finance-minister-comments-on-economy-lira-energy>

Makovsky, A. (22.03.2017) Erdoğan's Proposal for an Empowered Presidency. (Washington DC: Center for American Progress). Retrieved from

<https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2017/03/22/428908/erdog-ans-proposal-empowered-presidency/>

Pierini, M. (30.07.2020) New Power Struggles in the Mediterranean. IEMed. (Barcelona: European Institute of the Mediterranean). Retrieved from

<https://www.iemed.org/actualitat-en/noticies/nous-equilibris-de-poder-a-la-mediterrania>